

Месія з Ізміру

Розпочинається наша історія із того, що восени 5426 року від створення світу, 1666 року від Різдва Христового, 1115 року за вірменським літочисленням і 1076 року мусульманського календаря Гіджри з порту міста Ізмір відплила галера-баштарда. Подія, на котру можна було б не звернути уваги, якби цією галерою плив до Стамбула хтось інший, а не Саббатай Цві, ізмірський мешканець, який оголосив світові про своє месіанство. Надходили роки, у які тривожно вчитувалися юдейські книжники та християнські богослови, щоби зрозуміти: що чекає цей світ. А очікували вони приходу Месії та кінця світу. Ось чому не стихали суперечки по синагогах, бо книжники, йдучи за кожною літерою Тори, послинюючи пальці, розвивали сувої пергаменту, аби збагнути слова спершу очима, а відтак – розумом. А християнські богослови, такі як Йоаникій Галятовський, були переконані, що лише християни дотримуються закону Мойсея, тому будуть спасенні. Астрономи вдивлялися в зоряне небо, вишукуючи звізди й небесні знамення, щоб першими помітити що-небудь, що підказало б їм вістку про останні часи. Бо відомо, що перед останніми часами прийдуть лжемесії, війни, голод, хвороби, потопи й настане велике збаламучення всіх

народів. У Лондоні, до прикладу, тоді бушувала чума, завезена голландськими купцями. Клерк королівського Адміралтейства Семюель Пипс у щоденнику описуватиме, що після наказу влади знищити всіх псів і котів ареал епідемії розширився. Ціле літо міські пацюки розносили смертельну хворобу, а мешканці Лондона виносили трупи з домів і складали на вулицях, бо не було чим вивозити на цвинтарі. І тільки на початку вересня королівський пекар забув загасити піч, у якій випікав хліб для двору, – і вигоріло тоді пів міста. Разом із будинками згоріли переносники хвороби, – й усі, хто покинув Лондон – повернулися. І вершилися тоді по світу також події, про які забулося, і тому ми їх теж не можемо згадати. А той Саббатай Цві, який поділить світ на двадцять шість частин (про що розповімо згодом) для своїх послідовників, зовсім не переймався, що імперії та королівства давно володіють тим, що він так легко роздавав. Османська і Римська імперії, Іспанія і Португалія, Московське царство й династія Цін у Китаї, відречення Патріарха Никона й відкриття гравітації Ісааком Ньютоном, англо-данська війна й перша друкована Біблія вірменською в Амстердамі, – ось чому все, що пов'язано невидимими нитками історії, жило тоді в очікуванні останніх часів, бо останні часи завжди з нами.

Так-от, вересневої пори, за день до призначеного виходу галери з ізмірського порту, до реїса Пападуполоса навідався Саббатай Цві. Він знайшов капітана в портовій кафані. Пападуполос присів пообідати. Реїс був голодний, а розмова з юдеєм могла затягнутися. Саббатай Цві помітив це незадоволення й відчув до себе неприязнь. Навіть чіпкий погляд капітана, яким той зміряв юдея, перейшовшись із Саббатаєвої голови до Саббатаєвих ніг, не віщував приємної розмови.

Стіл перед реїсом був ще порожнім, і коли реїс ковтнув слину – Саббатай почув воркотіння Пападуполосового шлунка.

Але Саббатай Цві розпочав:

«Я – Саббатай Цві», – говорив швидко юдей, тримаючись міцно за кожне слово, наче безсилий плавець за очерет. Говорив упевнено й за хвилину виклав суть справи. Тримався Саббатай так, що наче це Пападуполос просився до нього на галеру, а не навпаки.

Слухав Пападуполос Саббатая і згадував плітки про цього юдея, які поширювалися в Ізмірі. Саббатай насамкінець запевнив реїса, що щедро заплатить за себе і своїх супутників, якщо той погодиться взяти їх на борт.

«А скільки вас?» – запитав Пападуполос.

«Дванадцяттеро, – згорда відповів Саббатай. – Одинадцяттеро чоловіків і Сара, моя дружина».

Пападуполос згадав, як хтось із його конопатників переповідав, що в Ізмірі об'явився юдейський месія, мовляв, щойно той месія повернувся з Палестини, звідки привіз собі дружину Сару, яка затьмарила вродою всіх ізмірських красунь. Власне, про це торочили у своїх розмовах мусульманські, християнські та юдейські доми. Подейкують, що ходить той месія вулицями з кількома своїми послідовниками і співає псалми. Виглядає на божевільного, але він не божевільний. Хтось інший із пападуполосової команди, хто слухав цю розповідь, додав, що ізмірські рабини не приймають того Саббатая, але кілька десятків юдеїв тут, в Ізмірі, таки повірили в його слова і готові йти за ним навіть на край світу.

Коли галеру завантажили і штурман подав веслувальникам першу команду, до порту зійшлося кілька десятків

ізмірських євреїв з дітьми. Дехто з них плакав, а дехто ви-
гукував прокльони вслід галері-баштарді, що вже відплива-
ла. «Що вони там кричать?» – питав себе реїс Пападуполос.
До його вух, зарослих чорним волоссям, набивалося мор-
ське повітря, приглушуючи слабкі голоси юдеїв на березі.
За якийсь час затріпотіли напнуті вітрила. Люди в порту
злилися з портовими забудовами. А ті євреї, які збилися до-
купи на кормі і яких, Пападуполос погодився перевезти до
Стамбула, вдивлялися поперед себе за горизонт. Їх наче й не
обходило, що там відбувається на березі. І лише чорноволоса
Сара, яка була серед тих пасажирів, оглядаючись на берег,
посміхалася.

До десятка довгих весел по обидва боки бортів галери
було приставлено понад сто веслярів, яких набирали в Ізмі-
рі чи приміських селах, а решту – привозили з невільничих
ринків. Штурман, його помічник, наглядач за невільниками,
ковалі, конопатники, такелажники, теслі – склали стро-
кату команду, з якою міг упоратися лише реїс Пападуполос,
ізмірський грек, предки якого служили ще в Хайреддіна Бар-
бароси. Цього разу на галері також було тих дванадцяттеро
пасажирів, які вчора попросилися до Стамбула.

Переважно перевозили Пападуполосовою галерою пше-
ницю, яку зберігали у складах ізмірського порту. Була та га-
лера о двох щоглах, на яких пошарпані й витерті сильними
подувами середземноморських вітрів атласні вітрила висіли
наче штани-шаровари на кривих ногах капітана.

Часто в морських переходах галеру наздоганяв сироко.
Ось чому Пападуполос найбільше боявся вітру-сироко, який
роздирав тканину вітрил і трощив щогли. Плоскодонну га-
леру, залиту штормовими хвилями, могло викинути на бе-
рег. Навіть тоді, коли канатники вчасно опускали вітрила,